

Op de Kniehorst door J.J. Cremer

Het oorspronkelijke handschrift en het afschrift zijn beiden gedateerd Den Haag 11 januari 1859, en is in het bezit van de Koninklijke bibliotheek.

Handschrift bestaat uit 56 folio's: folio 2-31: oorspronkelijke handschrift; folio 33-56: afschrift 'ter voordracht'; folio 32: twee inleidingen tot voordrachten in 1859. Handschrift van de vertaling: Auf dem Kniehorst. [Gedateerd tussen ca. 1859 en 1880]. Uit: Stukken van of met betrekking tot J.J. Cremer; nr. 13. Met correcties door de auteur. 40 fol. Niet bekend is wie de vertaler is.

1e druk in: De Tijdspiegel. Arnhem: D.A. Thieme, 1859. dl. 1, p. 284-311.

2e druk: Op de Kniehorst: eene Overbetuwsche novelle: overgedrukt uit de Tijdspiegel: niet in den handel. Arnhem: D.A. Thieme, 1859. Met afb.

3e druk in: Distels in 't weiland: Over-Betuwsche vertellingen. Leiden: A.W. Sijthoff, 1865. p. 99-134. Met afb.

4e druk in: Nieuwe Over-Betuwsche vertellingen. Leiden: A.W. Sijthoff, 1867. p. 121-165.

5e druk in: Overbetuwsche novellen: Grietje op 't Honings-arf. 't Kriekende kriekske. Op de Kniehorst. 't Blinkende hoanje. Leiden: A.W. Sijthoff, [ca. 1871]. p. 68-104.

6e druk in: Overbetuwsche novellen. Leiden: A.W. Sijthoff, [1872]. In serie met Grietje op 't honings-arf. 't Kriekende kriekske. Op de kniehorst. 't Blinkende hoanje. [1872-5].

7e druk in: Overbetuwsche novellen. Leiden: A.W. Sijthoff, [1872]. p. 1-46. Met afb. In serie gepagineerd met 't Blinkende hoantje. [1872-6].

8e druk in: Overbetuwsche novellen. Leiden: A.W. Sijthoff, [1872]. In bundel met 5 series. Serie 5: Op de kniehorst. 't Blinkende hoanje. [1872-8].

9e druk in: Overbetuwsche novellen. Leiden: A.W. Sijthoff, [1876]. In serie met: Grietje van 't honings-arf. 't Kriekende kriekske. Op de Kniehorst. 't Blinkende hoanje. Bruur Joapik. 't Pauweveerke. Oan 't kleine revierke. Kruuzemuntje. Van binnen en van buuten. [1876-1].

10e druk in: Overbetuwsche novellen. Leiden: A.W. Sijthoff, 1877. p. 1-46. In bundel met 3 series. Serie 2: Op de kniehorst. 't Blinkende hoanje. [1877-1].

11e druk in: Overbetuwsche novellen. Amsterdam: Gebr. Koster, [1880]. p. 1-46. In serie: Op de kniehorst. 't Blinkende hoanje. [1880-3].

- 12e druk in: Overbetuwsche novellen. Amsterdam: D. Noothoven van Goor, 1881. p. 62-97. Romantische werken, dl. 12.
- 13e druk in: Overbetuwsche novellen. Leiden: A.W. Sijthoff, [ca. 1881]. 7e druk. p. 57-89.
- 14e druk in: Overbetuwsche novellen. Leiden: A.W. Sijthoff, [ca. 1888]. 7e druk. p. 57-89. Romantische werken.
- 15e druk in: Overbetuwsche novellen. Leiden: A.W. Sijthoff, [ca. 1888]. 7e druk. p. 57-89. 50-cents-editie, no. 10.
- 16e druk in: Overbetuwsche novellen. Leiden: A.W. Sijthoff, [ca. 1896]. 8e druk. p. 57-89. Romantische werken, dl. 7. [1896-2].
- 17e druk in: Overbetuwsche novellen. Leiden: A.W. Sijthoff, [ca. 1898]. 9e druk. p. 57-89. Vijftig-cents-editie, no. 18.
- 18e druk in: Overbetuwsche novellen. Leiden: A.W. Sijthoff, [ca. 1903]. 10e druk. p. 57-89. Bibliotheek van Nederlandsche schrijvers. [1903-1].
- 19e druk in: Overbetuwsche novellen. Leiden: A.W. Sijthoff, [ca. 1903]. 10e druk. p. 57-89. Vijftig-cents-editie, no. 18. [1903-2].
- 20e druk in: Op de Kniehorst – Bruur Joapik. Leiden: A.W. Sijthoff, [1905]. p. 1-33. Leidsche herdrukken, no. 2.
- 21e druk in: 't Pauweveerke, enz. tien novellen. Leiden: A.W. Sijthoff's uitg.-mij., [1909]. dl. 2. p. 1-33. Bibliotheek voor het Nederlandsche volk.
- 22e druk in: Overbetuwsche novellen: 't kriegende kriekske [...et al.]. Leiden: A.W. Sijthoff's uitg.-mij., [ca. 1908]. 11e druk. p. 57-89.
- 23e druk in: Overbetuwsche novellen: 't kriegende kriekske [...et al.]. Leiden: A.W. Sijthoff's uitgeversmij., [1917]. 12e druk. p. 57-89. Romantische werken. Blauwe editie [1917-1].
- 24e druk in: Overbetuwsche novellen: 't kriegende kriekske [...et al.]. Leiden: A.W. Sijthoff's uitgeversmij., [1917]. 12e druk. p. 57-89. Romantische werken. Rode editie [1917-2].
- 25e druk in: Overbetuwsche novellen: 't kriegende kriekske [et al.]. Leiden: A.W. Sijthoff's uitgeverij n.v., [ca. 1922]. 13e druk. p. 57-89. Rode editie.
- 26e druk in: Distels in 't weiland : Over-Betuwsche vertellingen ... [ingeleid door H.J. Eijssens. 's-Gravenhage : Kruseman's uitgeversmaatschappij b.v., [1980]. p. 99-134. Met afb. Fotografische herdruk van de uitgave uit 1865.

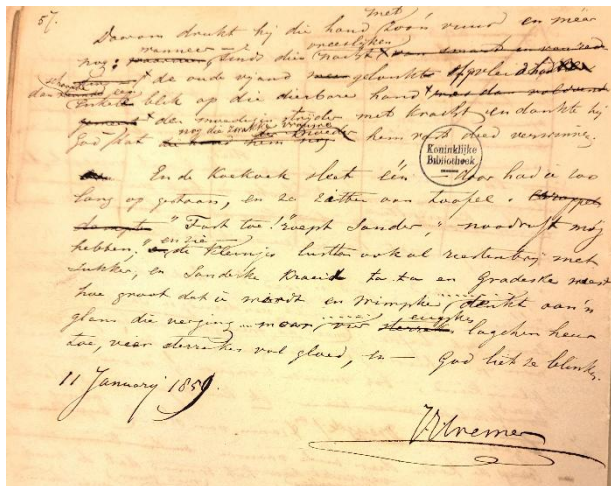
Er zijn drie vertalingen verschenen. Twee in het Duits en een in het Fries.

Der nagende Holzwurm. In: Holländische Novellen: nach dem Niederländischen von W. Lange, Fr. Schnettler und A. Steinbach. Leipzig: Druck und Verlag von Philipp Reclam jun, [1880]. p. 44-105. Vertaling Fr. Schnettler.

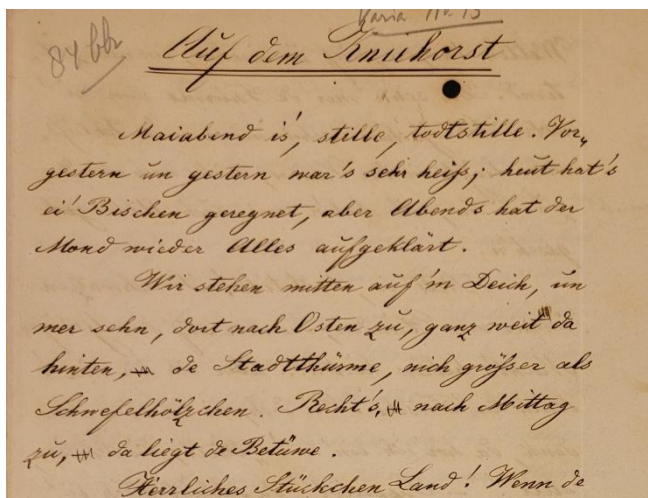
Der nagende Holzwurm : Novelle. Jacob Jan Cremer; aus dem Holländischen von Fr. Schnettler ;
 Illustr. von Paul Kammüller. Basel : Verein für Verbreitung guter Schriften, 1924. 62 p. Edition: 1.-20.
 Taus. (Betreft vertaling van Op de Kniehorst).

Stimpers – Sjouke de Zee. [for in part biarbeide nei it Over-Betuwske fen J.J. Cremer]. Berltsum
 [Berlikum] : Broeren Westerlaan, 1917. 64 p. Vrije Friese vertaling van Op de Kniehorst.

Handschrift:

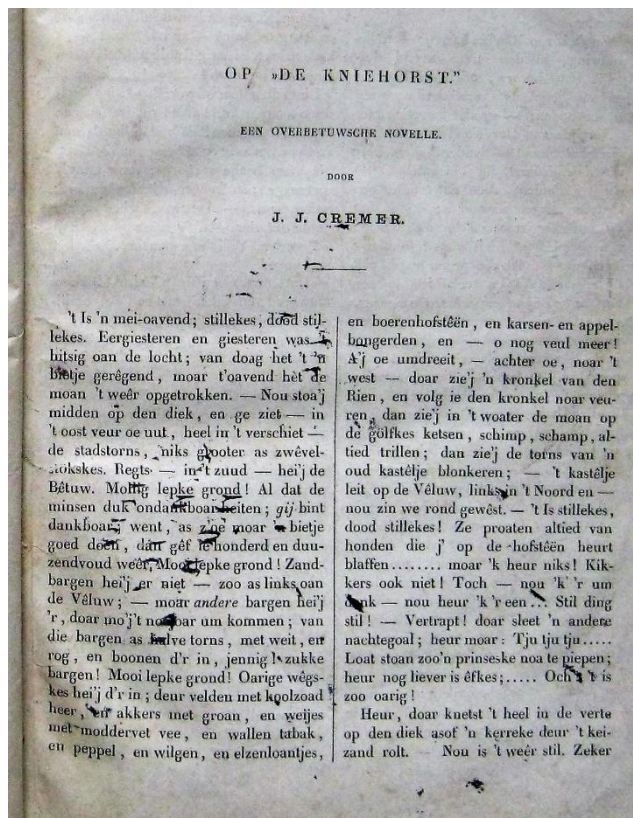

Handschrift van de Duitse vertaling:

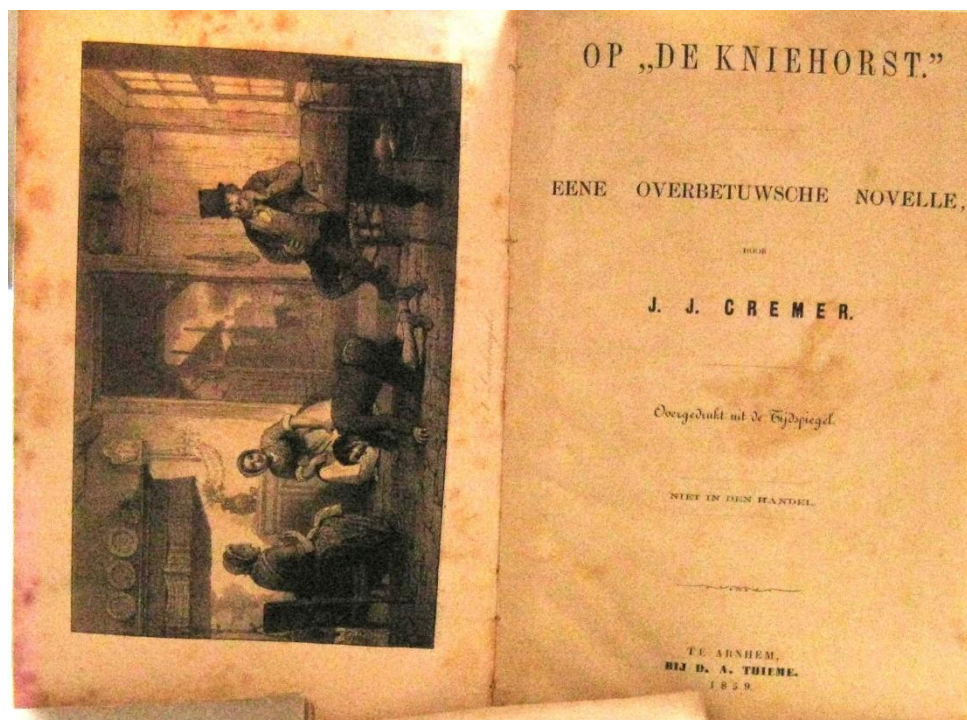

Rotterdamsche courant, 17 februari 1859:

Heden avond werd de spreekbeurt in de vergadering in de afdeeling der Hollandsche Maatschappij van Fraaije Kunsten en Wetenschappen alhier vervuld door den gunstig bekenden novellist, den heer J. J. Cremer van 's Gravenhage. Dat zijne vroegere voordragt van de novelle Het Paauwenveérken, gedeeltelijk in den Gelderschen tongval, bij de leden en hunne dames eenen alleraangenaamsten indruk had achtergelaten, bleek wel uit de zeer talrijke opkomst van hoorders, die als in gespannen verwachting het optreden van den heer Cremer tegemoet zagen. Die verwachting is in geen enkel opzigt teleurgesteld. Wederom is het den spreker gelukt zijne toehoorders als aan zijne lippen te boeijen, hun als 't ware te doen zien wat hij schilderde, te doen gevoelen wat hij wilde dat zij zouden gevoelen. Het was wederom eene novelle, waarvoor het tooneel in de Betuwe was gekozen en waarin niet alleen de woorden maar somtijds ook de gewaarwordingen der opgevoerde personen in den Betuwschen tongval waren weêrgegeven, die door den heer Cremer werd voorgedragen. De titel was: *Op de Kniehorst* en het stuk aan te merken als een pendant der hierboven genoemde novelle. Het spreekt van zelf dat men moeilijk in woorden den indruk kan weêrgeven van een stuk dat als 't ware geheel vereenzelvigd is met de wijze van voordragt, ja daaraan niet zijne minste verdienste ontleent. De intrigue toch is hoogst eenvoudig. De bewoner van de Kniehorst, een gierige boer, offert aan de voldoening van zijne geldzucht zijne nicht, het aangenomen kind van den huize, op en wordt alleen door een vreeselijk gevaar, waarin die geldzucht het leven zijner oude moeder had gebragt, op eene treffende wijze van zijne zonde bekeerd. De heer Cremer is uitnuntend geslaagd in de schildering van het karakter des gierigaards en heeft daartoe de geringste kleinigheden, soms op echt humoristische wijze, doen medewerken. De nevenfiguren, minder uitgewerkt (met uitzondering evenwel van de moeder, die met weinige maar meesterlijke trekken is geteekend) zijn desniettemin aanschouwelijk en levendig voorgesteld. Het stuk vloeit over van voortreffelijke details, waaronder wij, na eene eerste kennismaking, vooral zouden rangschikken de overpeinzing van den gierigaard op den avond nadat hij gedaan heeft, wat hij eene goede zaak noemt, en de beschrijving van het trouwfeest zijner arme nicht. Maar, zoo als wij reeds zeiden, de voordragt zette aan het geheel eene onvergelykelijke bekoorlijkheid en levendigheid bij. Niets gekunstelds en toch de hoogste kunst; zóó zelfs dat men den man moet bewonderen die zijne hulpmiddelen zoo kan en zoo durft aanwenden. Het Geldersche dialect, dat de heer Cremer, naar gelang van den toestand zijner personen, zoo goed wist te wijzigen, werkte daartoe niet weinig mede. In één woord, wij gelooven den algemeenen indruk weêr te geven, wanneer wij zeggen, dat de avond van heden voor wie haar bijwoonden een zeldzaam genot heeft opgeleverd.

Tekening en titelpagina van de overdruk van de Tijdspiegel, 1859:

Tweede tekening uit de overdruk van 1859:

Nieuw Amsterdamsch handels- en effectenblad, 7 maart 1859:

De voorlezing, die door den heer Cremer, van 's Hage, te Leiden zou worden gehouden, ten voordeele der kweekschool voor de zeevaart aldaar, had den 4 dezer plaats, en werd met den besten uitslag bekroond; het voorgedragen stuk droeg den titel van: *Op de Kniehorst*.

Leydsche courant, 7 maart 1859:

In de stads-gehoorzaal had gisteren avond de onlangs door ons aangekondigde lezing van den heer Cremer, van 's Gravenhage, plaats, ten voordeele van de alhier gevestigde kweekschool voor zeevaart. Het publiek toonde door eene buitengewoon talrijke opkomst dat het talent van den gevierden spreker ook hier op prijs wordt gesteld en dat het gaarne een offer wil brengen tot ondersteuning eener hoogst nuttige instelling. De gespannen verwachting werd ook ditmaal niet teleur gesteld. Met het talent hem eigen droeg de heer Cremer eene nog niet in druk verschenen novelle voor, gedeeltelijk in den Betuwschen tongval geschreven en getiteld: *Op de Kniehorst*. Het kon niet anders of de ontwikkeling van dit verhaal moest met aandacht worden gevolgd. De verschillende maatschappelijke toestanden en menschenlijke hartstogten werden niet slechts geschetst, maar, om het zoo uit te drukken, gefotografeerd. Men was verlegen wat meer in den spreker te bewonderen, of de gave van opmerking omtrent schijnbare maar toch sterk sprekende kleinigheden, of de wijze waarop hij van alles weet gebruik te maken, om door eene humoristische voorstelling der waarheid op het gemoed zijner hoorders te werken en zoo noodig hen in 't hart te grijpen. De heer Cremer werd dan ook bij het einde zijner rede luide, naar ons voorkomt door sommigen wel wat luidruchtig, toegejuicht; welligt zijn zij, die in dat uiterste niet vervielen, niet het minst getroffen geweest.

Algemeen handelsblad, 8 maart 1859:

LEYDEN, 5 Maart. De Heer J. J. Cremer, de vermaarde Betuwsche novellen-schrijver, heeft Vrijdag 11. de onuitgegevene novelle *de Kniehorst*, met algemeenen bijval voorgedragen in de stads-concertzaal alhier, en de opbrengst der bepaalde inschrijvingsgelden doen strekken ter bevordering van het doel der commissie van beheer van de kweekschool voor de zeevaart, om een nieuw gebouw te stichten: Men schat de opbrengst op f 500.

Brief van J.J. Cremer aan G. Keller, d.d. 10 maart 1859:

Brief aan Gerard Keller van 10 maart 1859.

In 1850 woont Cremer te Den Haag, maar waarschijnlijk is de brief daar niet geschreven. Cremer sluit een brief in voor zijn zus Wilhelmina die in 1859 in Den Haag woont.

Op 16 maart 1859 hield Cremer een voordracht van *Op de Kniehorst* in Utrecht. Mogelijk wordt daar naar verwezen.

In de *Tijdspiegel* verscheen *Op de Kniehorst* kort daarop.

Beste vriend!

Aangesien onze brieven zich (zoo als men zegt) hebben gekruist oordeel ik het voorzigtiger om u nog maar even te melden dat ons lieve kind heden helaas! alweder de koorts heeft gekregen en dat wij alzoo nog niets betreffende ons vertrek kunnen bepalen.

Maandag den 21sten zou ik wel kunnen optreden, maar, misschien is 't beter den 28^{den}, dan komt er geen verandering in de vastgestelde dagen.

Mijn stuk verschijnt eerst den 1sten April in de *Tijdspiegel* en is alzoo den 28sten onuitgegeven.

Met zeer veel genoegen maakten wij uit uw schrijven op dat het bij ulieden nog al wel gesteld is, van harte hopen wij dan ook dat uw Jan weêr van zessen klaar zal wezen (of spoedig worden).

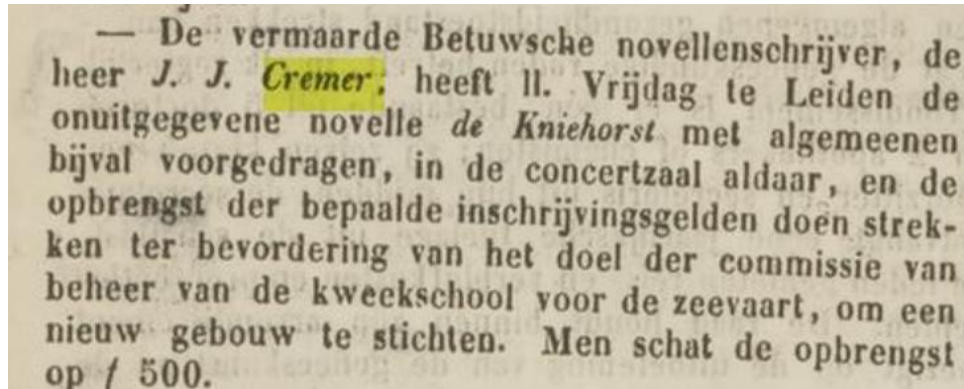
Gij zult mij zeer verplichten met inliggend briefje aan zus Willemien te doen bezorgen; ik hoop U zulks niet te lastig zal zijn.

Ontvangt onze hartelijke groeten en geloof mij uw DW. en toegen. vriend J.J. Cremer

10 maart 59.

Heb de goedheid mij nog te melden hoe 't bepaald is.

Hoornsche courant, 12 maart 1859:

— De vermaarde Betuwsche novellenschrijver, de heer J. J. Cremer, heeft ll. Vrijdag te Leiden de onuitgegevene novelle *de Kniehorst* met algemeenen bijval voorgedragen, in de concertzaal aldaar, en de opbrengst der bepaalde inschrijvingsgelden doen strekken ter bevordering van het doel der commissie van beheer van de kweekschool voor de zeevaart, om een nieuw gebouw te stichten. Men schat de opbrengst op / 500.

Utrechtsch provinciaal en stedelijk dagblad, 18 maart 1859:

— Woensdag avond hield de heer *J. J. Cremer* alhier in 't gebouw van Kunsten en Wetenschappen eene lezing, ten voordeele van het gasthuis voor behoeftige ooglijders. 't Was eene nog onuitgegeven novelle, die hij voordroeg; elders heeft hij reeds met dezelfde novelle een talrijk publiek opgetogen; hier maakte hij niet minder diepen indruk. Voor hen, die de voordragt bijwoonden, behoeven wij haar niet nader te bespreken, en zij die, belang stellende in Vaderlandsche letterkunde, verzuimden Woensdag hun penningke voor een edelmoedig doel te offeren, en zich tevens een uitstekend genot ontszegden, raden wij hier slechts aan bij de uitgave met de novelle kennis te maken, die wij niet gaarne door eene ontleding zouden verminken. We hopen, dat weinigen de blinkende stukken even mooi zullen vinden, als de bewoner van den Knichorst, zoodat ze, nu ze het kleine offer den blinden ditmaal niet hebben gebracht, dat later wel zullen vergoeden. Ook 't Utrechtsche publiek heeft echter wel iets van de kwaal beet; het geniet gaarne van invitatie-soirées (gelijk we er dezen winter een paar zoo uitnemende hadden) maar vergeet daarbij schuld af te doen, gelijk *Bikkers* aan den Lindenboom! Geen wonder, dat de lezing niet zoo bezocht was als onze invitatie-studenten-koncerten!

Maar er was een keurig publiek, waaronder men onze voornaamste wetenschappelijke mannen opmerkte; en dat publiek, 't was opgetogen over de voortreffelijke voordragt, over het uitstekend produkt van den jeugdigen letterkundige, die met evenveel waarheid en warmte wist te schilderen, als hij met gevoel en takt vermag voor te dragen. We mogen hier niet in eene beoordeeling komen van de novelle; maar we moeten wel hulde brengen aan den man, die, zoo goed opmerker, 's menschen hartstogten reeds zoo heeft bestudeerd, en die op zoo uitstekende wijze teekent. Nimmer zagen wij trouwens een zoo talrijk publiek zoo naauwlettend aan de woorden hangen van een spreker, van wiens voordragt niemand een woord, eene sylbe wilde missen. Na deze kennismaking wenschen we, dat de heer *Cremer* Utrecht

zal vergeten, terwijl we hen dank moeten zeggen, die ons in de gelegenheid stelden, de kennismaking aan te knopen.

De heer *Cremer* neemt niet alleen den dank mede van zijne hoorders; hij heeft dien van vele ongelukkigen ingeoogst; voor 't gesticht der behoeftige blinden bragt de lezing, na aftrek der onvermijdelijke onkosten, ruim f 150 op. —d.

*UTRECHT, 17 Maart. Gisteren avond had alhier de aangekondigde voorlezing van den heer J. J. Cremer plaats, in het Gebouw voor Kunsten en Wetenschappen. Was de heer Cremer door zijne novellen reeds met roem in onze stad bekend geworden, velen waren dan ook verlangend, hem als spreker alhier te zien optreden. De heer Cremer gaf eene uitstekende voordragt van eene nieuw door hem geschreven novelle, *De Knichorst* genoemd. Even als hij in zijne novellen het eigenaardige der Betuwbewoners met juistheid weet weer te geven, zoo weet hij in zijne voordragt de verschillende karakters en toestanden onnavolgbaar uit te drukken, zoodat men gerust kan zeggen, dat zijne novellen dan eerst in hare volle waarde te voorschijn treden, wanneer zij door hem, zoo geheel naar het leven, worden voorgedragen. De heer Cremer mogt dan ook, van verscheidene der aanwezige hoogleeraren en letterkundigen, de warmste betuigingen van dank en goedkeuring ontvangen. De geheele opbrengst van deze lezing is door den heer Cremer welwillend bestemd ten voordeele van het gasthuis voor ooglijders te dezer stede.

Voordracht Oefening kweekt kennis, 24 oktober 1859:

Ons Werkend Lid, de Heer J. J. CREMER, droeg ons op Maandag den 24sten October 1859 weder met het hem eigen talent een zijner frissche Betuwsche Novellen voor. In zijn *Op de Knichorst* schilderde hij ons, naast den verkwister die zijn

Inleiding (in handschrift) bij de voordracht in Den Haag op 24 oktober 1859:

Mijne D. en K.

Ik zal mij ^{den avond} hoopst aengenaam men ^{les} oude Schule met u te vereffenen. Die School bestaat in de voordragt van mijn jongst in druk verschenen *Betuwsche novelle*. Zij is getiteld *Op de Kn.* (Ik zal haar splitsen in twee deelen. Zij is getiteld: *Op de Kn.*)

Koninklijke Bibliotheek
—
Oefening 24 Oct 59.

De tijdspeigel 1859:

OP „DE KNIEHORST.”

EEN OVERBETUWSCHE NOVELLE.

DOOR

J. J. CREMER.

't Is 'n mei-oavend; stillekes, dood stillekes. Eergisteren en gisteren was 't hitsig oan de locht; van doag het 't 'n bietje gerêgend, moar t'oavend hêt de moan 't weer opgetrokken. — Nou stoa'j midden op den diek, en ge ziet — in 't oost veur oe uut, heel in 't verschiet — de stadstorns, niks grooter as zwêvelstökskes. Regts — in 't zuud — hei'j de Bêtuw. Mollig lepke grond! Al dat de minsen duk ondankbaar beiten; *gij* bint dankbaar; went, as z'oe moar 'n bietje goed doen — dan gâf ie honderd en duu-

en boerenhofstêen, en karsen- en appelbongerden, en — o nog veel meer! A'j oe umdreeit, — achter oe, noar 't west — doar zie'j 'n kronkel van den Rien, en volg ie den kronkel noar veuren, dan zie'j in 't woater de moan op de gôlfkes ketsen, schimp, schamp, altied trillen; dan zie'j de torns van 'n oud kastêlje blonkeren; — 't kastêlje leit op de Vêluw, links in 't Noord en — nou zin we rond gewêst. — 't Is stillekes, dood stillekes! Ze proaten altied van honden die i' op de hofstêen heurt

Leydse courant, 19 maart 1860:

Brief 5 november 1860 aan G.D. Kölle:

Brief van J.J. Cremer d.d. 5 november 1860 aan G.D. Kölle.

Betreft het voordragen van een Overbetuwse novelle voor de Hollandsche maatschappij van fraaije kunsten in Amsterdam. In de pers is geen voordracht van Cremer aangetroffen. Mogelijk is de voordracht niet doorgegaan. De brief is in het bezit van het Allard Pierson museum.

WelEdele Heer!

Indien ik iets had kunnen bepalen dan zou ik U al eerder geantwoord hebben. Ook de Maats: Felix Mer:¹ heeft mij dringend aangezocht in den loop van dit saison een spreekbeurt te vervullen. Nu is 't de vraag: kan ik hetzelfde stuk in de beide vergaderingen voordragen. Ik vrees neen, dewijl ik in Felix veel leden van de Holl. M.² onder mijn gehoor had. Maar, indien ik nu de spreekbeurt in uw M. op maandag den 14 jan: 61 (bij welzijn) vaststelle, heb ik de goedheid welE. Heer! Mij eens te melden of ik door U kan uitgenoodigd worden op een reeds in druk verschenen Over B. novellen³ – nog niet in Amsterdam gelezen, - waaronder, indien ik mij wel herinner, behooren: Op de Kniehorst en het Kriekende kriekske. De eerste in 57 verschenen in den Gelderschen volksalmanak en de laatste 't vorige jaar in "de Tijdspiegel". Wil s.v.pl eens nazien of ik dat regt heb en of - 'tgeen ik niet geloof - zoo iets bezwaar zou opleveren, n.l. het voordragen van ééne dier gedrukte stukken. Ik kan dan later decideren (indien ook Felix zulk een voorstel genoeg neemt) wáár ik het nieuwe stuk zal voordragen. Is nu die 14 jan: soms door een ander spreker reeds aangenomen wil mij dan s.v.pl voor dit jaar excuseren en mij, met dankzegging voor uw beleefde letteren, gelooven gaarne te zijn

Weledele Heer!

UE zeer dwd J.J. Cremer.

5 nov. 60.

¹ Felix Meritis ('Gelukkig door verdiensten') is de naam van een voormalig genootschap en het bijbehorende gebouw aan de Keizersgracht 324 te Amsterdam.

² Hollandsche Maatschappij van Fraaije Kunsten en Wetenschappen Amsterdam.

³ OverBetuwse novellen.

Nieuwe Rotterdamsche courant, 2 oktober 1864:

Afbeelding uit Distels in 't weiland van 1865.

Algemeen handelsblad, 17 maart 1865:

De bekende novellenschrijver J. J. **Cremer** zal op 24 Maart in het Odéon voor de laatste maal alhier optreden en bij die gelegenheid de Overbetuwsche vertelling: *Op de Kniehorst* voordragen.

Algemeen handelsblad, 24 maart 1865:

ODÉON.
LAATSTE VOORDRAGT DOOR DEN HEER
J. J. CREMERS,
op de *Kniehorst*.
OVERBETUWSCHE VERTELLING OP MAANDAG
27 MAART DES AVONDS 8 URE.
 Toegang-Biljetten zijn te bekomen en plaatsen te bespreken op
 Zaterdag 25 en Maandag 27 Maart van 10 tot 3 Ure aan het Locaal.

Nieuwe Rotterdamsche courant, 28 december 1866:

Naar men verneemt, zullen door den heer J. J. Cremer, uit 's Hage, op *herhaalde* en *dringende* uitnoodiging van vele geachte stadgenooten, in het laatst der maanden Januarij en Februarij a. s. nog twee voordragten gehouden worden, bestaande in zijne Overbetuwsche novellen getiteld: *Op de Kniehorst* en *Het Paauwenveérke*.

Rotterdamsche courant, 23 januari 1867:

Op VRIJDAG den 25 JANUARIJ a. s., des avonds
ten 8 ure, zal in de Leeszaal van het **Rotterdamsch**
Departement der Maatschappij tot Nut van
't Algemeen, door den Heer

J. J. CREMER,

van 's Hage, worden **voorgedragen** zijne Over-
Betuwsche Vertelling, getiteld:

OP DE **KNIEHORST**.

Toegang-Biljetten, voor het bijwonen dezer
Voordracht, zijn à **f 1.25** te bekomen bij de
Boekhandelaars M. J. MENSING, Hoogstraat, —
VERBRUGGEN & VAN DUYM, Hoofdsteeg, —
M. WIJT & ZONEN, Beursplein.

Nieuwsblad voor den boekhandel, 8 januari 1868:

CREMER (J. J.), Aan 't kleine rivierke. Over-betuwsche vertelling. Leiden, A. W. Sijthoff. 4°. (38 blz.)	f 0,50.
— 't Blinkende Hoantje. Als boven. (38 blz.)	f 0,50.
— Bruur Joapik. Als boven. (32 blz.)	f 0,50.
— Grietje op 't Hönings-arf. Als boven. (36 blz.)	f 0,50.
— 't Kriekende kriekske. Als boven. (30 blz.)	f 0,50.
— Op de kniehorst. Als boven. (36 blz.)	f 0,50.
— 't Paanwenveerke. Als boven. (32 blz.)	f 0,50.
— Anna Rooze. 's Grav., Leiden, Arnhem, M. Nij- hoff, A. W. Sijthoff, D. A. Thieme. 2e deel. (4 en 378 blz.) Roy. 8°.	f 3,30.

Opregte Haarlemsche courant, 2 maart 1868:

OP DE **KNIEHORST,**
OVERBETUWSCHE VERTELLING
DOOR
J. J. CREMER,
is à **50 cents** bij alle Boekhandelaren verkrijgbaar.

Het vaderland, 22 maart 1870:

Alom voorhanden:	
J. J. CREMER,	Grietje op 't Honigsarf . . . f 0,50.
	't Kriekende Kriekske . . . - 0,50.
	't Pauwenveerke - 0,50.
	Op de Kniehorst - 0,50.
	Bruur Joapik - 0,50.
	't Blinkende Hoanje - 0,50.
	Oan 't kleine Revierke . . - 0,50.
	Nieuwe Overbetuwsche Ver- tellingen - 2,90.
Dit laatste bevat bovenstaande zeven verhalen. (889)	

Nieuws van den dag, 21 januari 1871:

De plagen van een geboortelands man, bijgevoegd door
Odéon. Woensdag 22 Jan. (8 u) Lezing van den Heer
 J. J. Cremer. »Op den **Kniehorst.**»

Oprechte Haarlemsche courant, 30 januari 1871:

de aanplakbiljetten.

Departement „Haarlem” der
Maatschappij „tot Nut van 't Algemeen”.
BIJENGEWONE VERGADERING, op
 Dingsdag 14 Februarij 1871, des avonds ten half acht
 ure, in den Nieuwen Schouburg, St. Jansstraat, waarbij
 de Heer

J. J. CREMER, VAN 'S GRAVENHAGE,
 als spreker zal optreden en zijne Overbetuwsche Novelle
OP DE KNIEHORST
 zal voordragen.

De leden van het departement hebben tot deze ver-
 gadering persoonlijk vrijen toegang met eene Dame.
 Meer Dameskaarten zijn, voor zoover er ruimte be-
 schikbaar is à f 1 verkrijgbaar bij den Penningmeester,
 den Heer P. LOOSJES.

Zij, die nog geene leden van het departement zijn en
 verlangen mogten tot het lidmaatschap toetreden, bedra-
 gende f 3 voor het loopend maatschappelijk halfjaar,
 worden verzocht daarvan ten spoedigste aan den onder-
 geteekende kennis te geven. Namens het Bestuur,
 von REEKEN,
 Secretaris.

Het lees kabinet, 1 februari 1871:

Overbetuwsche Novellen, door J. J. Cremer. Te Leiden, bij
A. W. Sijthoff. 143 bladz. in post-8°. Prijs f —,50.

De welbekende novellen, in dit bundeltje herdrukt, zijn
getiteld: Grietje op 't Höningsarf; 't kriegende Kriekske;
Op de Kniehorst en Het blinkende Hoanje. Het is ten
eenemale overbodig over de meerdere of mindere waarde van
Cremers novellen uit te weiden. Zij zijn zeer gezocht,
vooral onder hen, die de uitstekende voordragt van den
schrijver hebben mogen hooren, en het genot, daarbij ge-
smaakt, nog eens in het geheugen wenschen terug te roepen,
door het gehoorde na te lezen. Door den goedkoop en toch
zeer netten herdruk van deze stukken heeft de uitgever on-
getwijfeld aan velen eene dienst bewezen, die naar alle
waarschijnlijkheid door het publiek erkend zal worden door
een debiet, dat aan de verwachting beantwoordt, zoo niet
die nog merkelyk overtreft. A. M.

Delftsche courant, 26 november 1871:

— Men schrijft ons uit 's Gravesande, dd. 24 Nov.:
Gisteren avond hield het leesgezelschap „Nut en
Vermaak” zijn *tweede* wintervergadering, die buiten-
gewoon druk was bezocht. Onder de grootste stilte,
die van belangstellende aandacht getuigde, werd door
den secretaris Cremers novelle „op de **Kniehorst**”
voorgedragen. Hierna werd door een vijftal leden
van de onlangs opgerigte rederijkers-vereeniging een
stukje opgevoerd „Zonder geld op reis” getiteld, dat
als eerste vrucht blijken gaf van bijzondere oefening
en den algemeenen bijval, de levendigste toejuiching
verwierf. Ten slotte droeg nog een der leden een
luimig stukje voor „Beter nooit dan laat” geheeten.
Wel voldaan keerden allen huiswaarts. Die vergade-
ringen, door het bestuur met zooveel afwisseling ge-
regeld, verdienen met regt onder „Westlands winter-
genot” een eerste plaats.

Alphabetische naamlijst van boeken, 1871:

Cremer (J. J.), *Overbetuwsche Novellen*. — Grietje op 't Höningsarf
't Kriekende Kriekske. — **Op de Kniehorst**. — 't Blinkende Haantje.
Leiden. A. W. Sijthoff. post 8o. „ 0,50.

Omslag uitgave Sijthoff, 1872:

Algemeen handelsblad 24 januari 1873:

avond het genoeg had een plaatsje te vinden in de volgepropte, prettige *Odéon*zaal, waar de gevierde schrijver een der schoonste zijner Over-Betuwsche novellen *Op de Knishorst* voordroeg, zal opnieuw overtuigd zijn van de juistheid dezer opmerking. En toch, hoe hoogst eenvoudig zijn de middelen, waarmede de heer **Cremer** een publiek weet te boeien, dat ten deele althans slechts zelden een der andere uitspanningen van den winter bijwoont. De oplossing van dit raadsel ligt, dunkt ons, vooral in dien eenvoud, welke ook hier in meer dan één opzicht de stempel der waarheid is. De personen, die **Cremer**, vooral in zijne Betuwsche novellen, ten tooneele voert, zijn niet bloot scheppingen van zijn geest: zij leven, zij denken, zij spreken en handelen, gelijk hun natuur en hunne omgeving het hun ingeven. Uit dit oogpunt beschouwd, is **Cremer** in hooge mate *realist*, maar *realist* in den edelen zin des woords; gelijk de schilder, die de natuur als leidsvrouw volgt, niet om zich door haar te laten overheerschen, maar aan haar te ontleenen wat tot nadenken, tot bewondering, tot de veredeling kan leiden. Bovendien kent **Cremer** het geheim van dien beminnelijken humor, welke ons te gelijk een lach en een traan ontlokt, die tot hoofd en hart beiden spreekt, en weet zijne welluidende buigzame stem elk der personen, die hij laat denken en praten, zóó natuurlijk en zonder de minste overdrijving wêr te geven, dat menig tooneelspeler daaraan een leerzaam voorbeeld kan nemen.

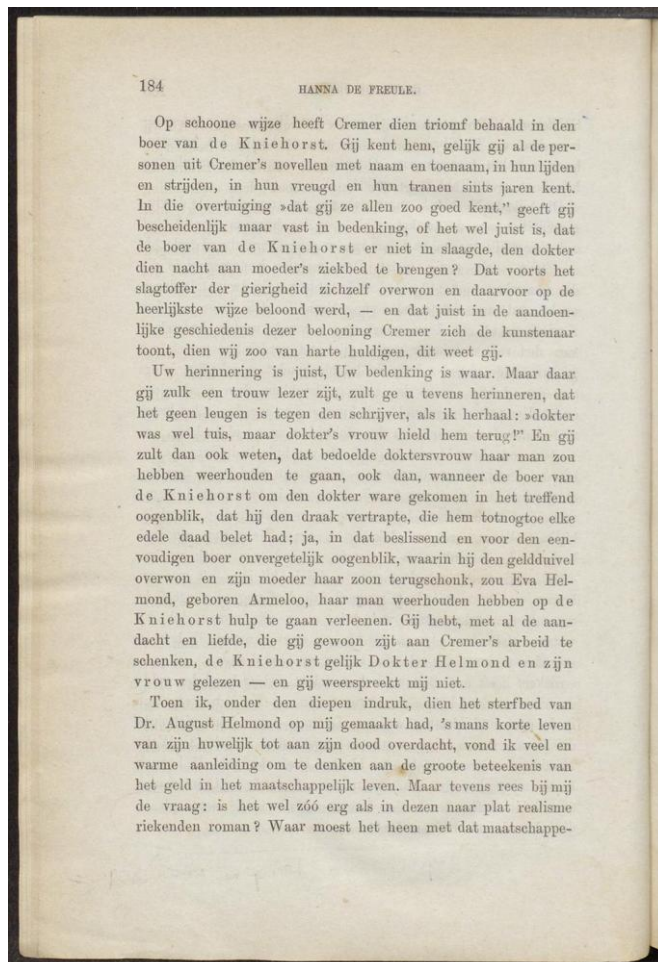
Wanneer **Cremer**, zooals wij hopen en verwachten, dezen winter nogmaals hier ter stede optreedt, kan de ijverige gérant van het *Odéon* het aangename van den avond ook zijnerzijds verhoogen, indien hij door versterking van zijn hulppersoneel zorgt, dat de bezoekers minder lang in het voorportaal behoeven te wachten, totdat zij van hun mantels en overjassen ontlast zijn.

Nieuws van den dag, 24 januari 1873:

Dat ons publiek de lezingen van den Heer J. J. Cremer nog steeds, en bij toeneming, naar verdienste blijft schatten, bewees gisteren wêr de stampvolle zaal van *Odéon*. 't Was een prettige avond, dien we daar doorbrachten, een genot niet alleen om den begaafden spreker zijn lieve schets *rop de Kniehorst* te hooren voordragen, en voorzingen, — te zien voorstellen, hadden we haast gezegd — maar ook om dat aandachtig auditorium gade te slaan, dat geen woord verloor en van het begin tot het einde de boeiende voordracht met ingehouden adem volgde. Benijdenswaardig! In bijzonderheden te treden is natuurlijk overbodig voor hen die de lezing bijwoonden; hen, die 't voorrecht niet hadden, kunnen wij er toch geen flauw idêe van geven. Uitnemend ge'ukt was onzes inziens de nachtelijke alleenpraak van den gierigaard en niet minder de beschrijving van Fransken's overleggingen. 't Zingen wil er bij ons nog maar niet in.

Op het oogenblik dat we dit schrijven laat de eigenaar der zaal waarschijnlijk 't plafond eens nazien.

Nederland, volume 3, 1873:

Arnhemsche courant, 6 december 1873:

Zelhem, 3 dec. Gisteren had alhier de eerste vergadering met dames plaats van het letterkundig gezelschap tot Nut en Genoegen. Als spreker trad op de heer M. Middelkoop, van Scherpenzeel, die eene Betuwsche Novelle van Cremer: *Op de Kniehorst* op eene wijze voordroeg, die welligt alleen door den schrijver zou kunnen worden overtroffen. Na de pauze werd door den begaafden spreker een dichtstuk getiteld *de Deserteur* op meesterlijke wijze voorgedragen, wat ons den wensch deed uiten, dat zijne gaven in ruimer kring bekend mogten worden.

Het vaderland, 23 maart 1877:

Nieuwe Geïllustreerde Uitgave van de
OVERBETUWSCHÉ NOVELLEN EN VERTELLINGEN
 van J. J. CREMER.

GRIETJE OP 't HONINGS-ARF. — 't KRIEKENDE KRIEKKE. — OP DE **KNIEHORST**. — 't BLINKENDE HOANJE. — BRUUR JOAPIK. — OAN 't KLEINE RIVIERKE. — 't PAUWEVEERKE. — KRUUZEMUNTJE. — VAN BINNEN EN VAN BUITEN. — OP DEN ZOLDER. — MIJN OUDE JAKOB. — EEN OUDJAARS-AVOND. — TONEN IN DEN NIEUWJAARS-MORGEN. — HET JAWOORD. — ENZ. ENZ.

Aangemoedigd door de gunstige wijze, waarop de verschillende vorige edities van **CREMER'S Overbetuwsche Novellen en andere Vertellingen** door het publiek ontvangen werden, heeft de Uitgever, nu de vorige drukken zijn uitverkocht, daarvan een nieuwe uitgave ter perse gelegd, geïllustreerd met **Platen** van den Heer G. J. BOS. Ze verschijnt in afleveringen van 2 à 3 vel druks en zal compleet zijn in 25 afl. met **16 Platen**. Elke aflevering kost bij intekening slechts **25 Cents**.

De intekening is in iederen Boekhandel opgesteld. (9496)

Dagblad van ZuidHolland en sGravenhage, 17 maart 1879:

EENE NATIONALE ONDERNEMING
 van GEBROEDERS KOSTER.

Ziedaar dan nu iets wat niemand ons kan zadoen en waarover zoowel Vakgenoot als Particulier verbaasd zullen staan kijken.

VIJF-EN-TWINTIG NOVELLEN EN VERTELLINGEN

van J. J. CREMER, als: 1. Grietje op 't Hönigs-arf; 2. 't Kriekende Kriekke; 3. 't Pauweveerke; 4. Op de **Kniehorst**; 5. Bruur Joapik; 6. 't Blinkende Hoanje; 7. Oan 't kleine Rivierke; 8. Kruuzemuntje; 9. Van binnen en van buiten; 10. Op den Zolder; 11. Portretten; 12. Een Wisteravond; 13. Mijn oude Jacob; 14. Wouter Linge; 15. Vader Harmen; 16. Een Oudjaarsavond; 17. Tonen in den Nieuwjaarsmorgen; 18. Zes achters in éne lijst; 19. Kees Springer in de Kerk; 20. Kees Springer buiten de Kerk; 21. Arme Samuel; 22. Driemaal Gezien; 23. Wat ik hoorde en zag in den Spoorwagen en binnen de Wachtkamer; 24. Naar onhoop; 25. Het Jawoord; te zamen in tien deeltjes, voor den ongehoord lagen prijs van slechts **f 4.50**. De eerste uitgaven dezer Vijf-en-Twintig Novellen kostten zoo ongeveer f 12, en nu voor zoo'n prijs, 't is onbegrijpelijk, onverklaarbaar, hoe het mogelijk is, en toch de Tien deelen komen op niets meer dan 45 Cents 't stuk.

Maar 't verwonderlijkste volgt nog achteraan.

Men weet dat wij gewend zijn premieën te geven, premieën uit te loven bij wijze van insluiting van Boni en dat hij ons velen zoo gelukkig waren een Boni te vinden; doch daar deze exploitatie bij andere vakken nog al navolging heeft gevonden en het Publiek niet altijd reden had over die navolging tevreden te zijn, zoo willen wij eens toonen, dat wij op dat punt werkelijk heksmeesters zijn, en geen navolger in staat is dit in de eerste verte na te doen.

LET EENS WEL OP:

IEDEREEN, wij zeggen iedereen, DUS NIET ENKELEN die een bon vinden, DOCH ALLEN vander onderscheid die voor zoo'n luttel prijsje eene serie van bovenstaande Tien werken van J. J.

De Vlaamsche kunstbode, 1880:

Tot dit soort zijner kunstwerken behooren behalve de genoemde: « *De rechte Jozef* » (1853); « *De oude Wessels en zijn gezin* » (1853); « *De reis van Gerrit Meeuwsen en zijn zeun naar de Amsterdamse karmis* » (1853); « *Deine Mev* » (1855); « *Het Kriekende Kriekske* » (1856); « *'t Pauwenveerke* » (1858); « *Van Binnen en van Buuten* » (1858); « *Op de Kniehorst* » (1859); « *De Betuwsche Neef* » (1860); « *Bruur Joapik* » (1860); « *'t Blinkende Hoantje* » (1861); « *Oan 't Kleine Revierke* » (1862); « *Grietje op 't Hônigsarf* » (1864); « *Kruuzemuntje* » (1866); en « *Bella Roel* » (1871).

Dit alles is meesterlijk werk. Schoonheden zijn op ieder bladzijde te waardeeren. De letterkundige kritiek, te onzent somtijds zoo hoog van eischen, bracht CREMER enkel hulde, en het mocht eene uitzondering genoemd worden, zoo zij niet

Nieuwsblad Hoeksche waard, 12 februari 1881:

Ridderkerk, 11 Februari. Gisteren avond trad de heer C. Eller in het departement „Overmaassche Dorpen” der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen als spreker op in de zaal van dat departement te Rijsoord. Hoewel het weder zeer ongunstig was, waren toch nog verscheidene heeren en dames opgekomen. De spreker gaf de novelle van **Cremer** „Op de Kniehorst” ten beste. Hij handhaafde zijn gevestigden naam als getrouw vertolker van Cremer's Overbetuwsche novellen en mocht den algemeenen bijval der vergaderden inoogsten.

Voor de lezing werd uit het door het Hoofdbestuur opgegeven drietal, waaruit door de departementen eene keuze moet worden gedaan voor een Algemeenen Secretaris der Maatschappij, ter vervanging van den heer Mr. Van Hees, gekozen de heer Kerdijk en werd aangenomen het door het Hoofdbestuur gedane voorstel, om aan den afredenden titularis, het tractement als pensioen te laten behouden, ter belooning van de vele en langdurige diensten door hem aan de Maatschappij bewezen.

Nieuwsblad voor den boekhandel 9 december 1881:

Onderstaande circulaire werd heden door mij verzonden.
Geschte Confrater!

Ik kocht van wijlen den Heer J. J. **CREMER** het kopijrecht van:
 Grietje op 't Hönings-arf. Naar omhoog.
 Mijn oude Jakob. Wat vader Hartmen vertelt.
 't Kriekende kriekake. Zes schetsen in eene lijst.
 't Pauweveerke. Een winteravond.
 Op de kalehorst. Alles wel.
 Bruur Joapik. 't Lot in den kerkbuil.
 't Blinkende hoanje. Wat ik zag en hoorde in den
 Om 't kleine revierke. spoorwagen en binnen de
 Arme Samuel. wachtkamer.
 Portretten. Krausmuntje.
 Kees Springer in de kerk. Van binnen en van buiten.
 Kees Springer buiten de kerk. Het jawoord.
 Driemaal gezien. Op den soldat.

Van wijlen den Heer D. A. THIRME kocht ik:
 Wouter Lange. Een Oudejaarsavond.
 Sinterklaas. Toen ind. Nieuwjaarsmorgen

Van enkele dezer Novellen kwam ik met den auteur over-
 een, ze tegen eenige vergoeding in een meer complete uit-
 gawe te laten opnemen, van andere werd dit belangloos door
 mij toegestaan; natuurlijk onder voorwaarde dat die Novellen
 alleen in de complete werken opgenomen en niet, onder
 welken vorm ook, afzonderlijk uitgegeven of verkocht moech-
 ten worden.

Bij de veiling van het fonds van den Heer P. VAN SANTEN
 werd deze bepaling in den catalogus opgenomen. Ze luidt
 als volgt:

„De deelen van **CREMER's** Rom. werken mogen, wegens de
 bestaande contracten met de primitieve Uitgevers, niet af-
 zonderlijk verkocht worden. De eventuele koper is gehou-
 den zich naar deze bepaling stiptelijk te gedragen.”

Nu de werken van **CREMER** opnieuw onder den hamer
 komen en die bepaling niet duidelijk in den catalogus is
 vermeld, gevoel ik mij, op advies van den Heer Mr. A. A. A.
 PHILIPS, Advocaat te Amsterdam, verplicht, den **Boekhandel**
 te herinneren, geen deelen van **CREMER**, waarin bovenge-
 noemde Novellen voorkomen, apart te verkoopen, *daar ik*
mij voorhoud dit ten strengste te vervolgen. [3007]

Met achting,
 Leiden, Uw Dw. Dienaar,
 8 Dec. 1881. A. W. SIZTHOFF.

Hoornsche courant, 24 oktober 1883:

SCHELLINKHOUT, 18 Oct. Met een avond
 van waar genot werd de reeks van lezingen door
 de vereeniging „Beschaving en Oefening” alhier
 geopend. Wij hadden het genoegen voor ons
 te zien optreden Dr. W. Haverkamp, van Ven-
 huizen; geen wonder dus, dat de verwachting
 hoog gespannen en de zaal — eivol was, had
 ik haast gezegd. Doch neen, dit laatste niet.
 Behalve de leden, die nooit komen, schitterden
 ook nu nog velen door afwezigheid, waarschijn-
 lijk door het slechte weer. Spreker trad op in
 alle bescheidenheid en eenvoud des harten, en
 deed een beroep op de toegevendheid der ver-
 gadering, waar hij soms te kort mocht schieten
 in het vertolken van een der schoonste novellen
 van **Cremer**, getiteld: „Op de Kniehorst”.

Wie dien avond heeft bijgewoond, kan weten,
 of het noodig was, dat Spr. dat beroep deed.
 Zoowel de diepe ernst als de tintelende humor
 werden meesterlijk weergegeven en hierdoor

Provinciale Drentsche en Asser courant, 25 oktober 1883:

Veenhuizen, 23 Oct. Gisteravond had hier de eerste wintervergadering plaats onzer afdeeling der M. t. N. v. 't A. Als spreker trad op de heer adjunct-directeur *Beek* met *Cremer's* novelle »Op de **Knichorst**» tot onderwerp. De lof, aan spreker toegezwaaid voor de schoone voordracht en goede uitspraak, zal hem zeker aansporen ook dezen winter weer een *werkzaam* lid onzer afdeeling te zijn.

Algemeen handelsblad 30 november 1884:

De bekende novelle *Op de Knichorst* van *Cremer* werd gisterenavond in het Nut door den heer *P. H. Lamberts Jr* hoogstverdienstelijk voorgedragen. De verschillende karakters kwamen allen tot hun recht. Vooral na de rustpoos werd eerst de verwonding der arme *Grada* door den hond, aan wien zij het soepbeen wil ontnemen; dan de zware strijd, dien de gierige boer *Sander* aan het bed zijner doodelijke kranke moeder strijdt, of hij, al dan niet, den dokter zal halen; en eindelijk de verre tocht naar het naaste dorp, zeer natuurlijk en aangrijpend weergegeven. De tegenstelling was vooral scherp geteekend — en helaas maar al te waar — tusschen den angst van *Sander* en de siegmatische bedaardheid van des dokters dienstbode. Oeh! zij was die speedbootschappen al zoo gewoon.

De heldere stem en levendige voordracht des sprekers, die zich geheel met de personen vereenzelvigde, droegen het hare bij, om den toehoorders een genotvollen avond te bereiden.

Algemeen Handelsblad, 24 april 1885:

De heer *P. Lamberts Jr*, droeg gisterenavond, met evenveel succes als deze spreker gewoonlijk van zijne lezingen geniet, in de letterkundige vergadering van *De Unie* *Cremer's* novelle *Op de Knichorst* voor. Als altijd was een vrij talrijk publiek opgekomen.

Brabantsche courant, 24 november 1889:

BREDA, 23 November.

Slechts enkele malen viel indertijd ons Nutsdepartement het voorrecht ten deel den grooten Over-Betuwschen novellist, wijlen J. J. Cremer, als spreker voor zijne leden te zien optreden. Maar wie zich het nog herinnert op hoe onnavolgbare wijze, met welk een gloed en met welke bezieling die begaafde schrijver en spreker de heerlijke scheppingen van zijn fijnen geest wist voor te dragen, hoe hij zijn gehoor deed medeleven en gevoelen met de personen die hij ten tooneele voerde, zal het ongetwijfeld een hoogst bedenkelijk pogen achten als navolger op te treden van hem, den eenigen Cremer.

Toch onderstond gister-avond, in eene openbare vergadering van het departement, de heer P. H. Lamberts Jr., uit Amsterdam, dat waagstuk.

En, met welk een zeldzamen uitslag! Cremer was als weer opgestaan!

Terwijl Cremer het nooit gewaagd heeft een zijner lieflijkste scheppingen, »Op de Kniehorst» voor te dragen, omdat zijne wankelende gezondheid het niet gedoogde een novelle ten gehoor te brengen waartoe zooveel geestelijke en lichamelijke inspanning vereischte is, had de heer Lamberts juist die novelle tot zijne voordracht gekozen.

Den inhoud er van kunnen wij bij onze lezers als genoegzaam bekend onderstellen, zoodat wij ons van de taak ontheven achten dien hier weer te geven, en alleen van den indruk willen gewagen die voordracht, zeggingskracht en mimiek op het auditorium uitgeoefend hebben. En, in één woord, die voordracht was onovertreffelijk. — Niet alleen dat de spreker den Over-Betuwschen tongval onberispelijk weergaf, maar de wijze waarop hij de verschillende aangrijpende tooneelen en toestanden vertolkte, was zóo meesterlijk, als men het van Cremer zelf niet beter had kunnen verwachten. Vooral de hoofdpersoon in »Op de Kniehorst», Sander Bikker, de gierigaard, de vrek, werd zóo geschetst, dat afschuw van schraapzucht zich meester maakte van allen die het treffende, boeiende verhaal mochten aanhooren.

»Op de Kniehorst» nam, het kon niet anders, het grootste gedeelte van den avond in beslag, zoodat de onvermoeide spreker nog slechts een drietal kleine gedichten, als toegift, kon ten beste geven.

»Hoe ik dansen leerde», was het eerste er van. Het was een alleraardigst, buitengewoon vroolijk stukje, dat, en wegens zijn inhoud, en wegens de voordracht, het gehoor in de meest opgewekte stemming bracht. Wel mag hierbij aangestipt worden hoe de heer Lamberts bewijs van buitengewonen tact gaf door, toen hij onder de toehoorders den vervaardiger van van »Hoe ik dansen leerde» ontdekte, onvoorbereid en dus onverwacht, dat grappige vers voordroeg en daarmede den guitigen schrijver eene fijn gedachte hulde bracht.

En, nu de wateren wederom dreigen veranderd te worden in ijsvlakten, en velen zich reeds vleien met het hoogste van alle wintergeneugten, nu was »De Zwierster», als tweede toegift, een zeer aardig toepasselijk versje, waarvan de moeilijkheden der voordracht glansrijk overwonnen werden. Wat zouden die vele lieve jonge dames, in wier bezit Breda zich verheugen mag, maar die gister-avond en zoo dikwijls bij zulke gelegenheden, schitteren door hare niet genoeg te betreuren afwezigheid, genoten hebben bij de vreugde die het gladde ijs aan »De Zwierster» verschaft, gewenscht hebben, dat ook haar zóo veel als aan »De Zwierster» mocht ten deele vallen.

Als slot droeg de heer Lamberts, op daartoe gedaan verzoek, »Aan het Prinsesje», door pater B. Van Meurs, voor.

Toen, een paar jaar geleden, dat versje in de Katholieke Illustratie verscheen, werd het

schier door een iegelijk gelezen en, wie het las was er ten hoogste mede ingenomen.

Maar nu, na de heerlijke voordracht van gister-avond, nu besepte men eerst hoe innig lief, hoe gevoelvol en hoe zinrijk die dichtelijke outboezeming was. Het gehoor, een en al opgetogen, gaf dan ook door luide bijvalsbetuigingen, uiting aan zijn niet onder woorden te brengen verrukking over zoo heerlijke vertolking van zoo welluidende, diep gevoelde en echt vaderlandsche poëzy.

De heer Lamberts, dien wij nog meermalen in ons midden hopen te zien optreden, heeft aan de leden van ons Nutsdepartement een zeer aangenamen avond verschaft en blijken van een talent gegeven, dat wellicht te evenaren, maar moeilijk te overtreffen is.

Nieuws van den dag, 27 oktober 1890:

Donderdag 23 Oct. had in het Dept. een treffende plechtigheid plaats. In de pauze, na de voordracht van Cremer's „Op den **Kniehorst**,“ op uitmuntende wijze vertolkt door den Heer P. H. Lamberts, uit Amsterdam, werd door den voorzitter in een hartelijke toespraak aan den Heer J. Blok, het eerste en eenige lid van verdienste der Maatschappij tot Nut van het Algemeen, het diploma ter hand gesteld, dat het hoofdbestuur voor hem had laten vervaardigen.

Het keurige stuk, uitmuntend gecalligrapheerd door den Heer W. Zwier en op kosten van het Dept. Werkendam in een fraaie, breede lijst geplaatst, werd door den nestor, den Heer Blok, met eene keurige rede aanvaard; het was een lust, den ruim 80-jarige nog zoo flink en degelijk te hooren spreken.

De Maasbode, 23 november 1890:

Voor de talrijk opgekomen leden en hunne dames der *R.-K. Leesvereniging* trad gisterenavond de heer P. H. Lamberts Jr. uit Amsterdam als spreker op.

De heer Lamberts, met wien de leden der *Leesvereniging* reeds het vorige jaar hadden kennis gemaakt, deed zich opnieuw kennen als een uitstekend declamator. Zijne fijne, beschaafde voordracht is meesterlijk en deed zich gisterenavond uitkomen in de novelle van Cremer *Op den Kniehorst* en in een drie-tal versjes, daarna voorgedragen, als: *Grootje aan het Prinsesje*, *Dito* uit den Dichtbundel van een Controleur en *Hoe sommige juffrouwen praten* van Laurillard.

Een dankbaar applaus viel den spreker te beurt, die door een der bestuursleden op hartelijke wijze werd bedankt.

Sneeker courant, 5 november 1891:

't Nieuwsblad van Nederland:
De bekende Overbetuwsche novelle: „Op de Kniehorst,” van J. J. Cremer, werd door den heer Lamberts Jr. op de meest aangename en boeiende wijze meesterlijk vertolkt en voorgedragen. De in grooten getale opgekomen leden met hunne dames zaten als met ingehouden adem te luisteren en lieten het na afloop niet aan algemeene en welverdiende toejuiching ontbreken.

't Haagsche Dagblad:

De heer Lamberts Jr., te Amsterdam, die eene bijzondere studie gemaakt heeft van Cremer's werken, wist door de voordracht van een der vele schoone Betuwsche novellen, ons de persoonlijkheid van dien helaas te vroeg gestorven gemoedschilder weer voor de oogen te tooveren door Cremer's actie, mimiek en betuwschen tongval. 't Was of wij den betreurden schrijver weer voor ons zagen, zoo getrouw gaf hij ons hem weer. Een langdurig applaus, na de voordracht van nog een drietal luimige dichtstukjes aan het slot, zal den gevierden en geachten redenaar het bewijs geleverd hebben, dat hij op nieuw er in geslaagd is, ons een belangwekkenden, aangename avond te verschaffen.

Bovenstaande recensies zullen, naar we vertrouwen, voldoende zijn, om den heer Lamberts een volle zaal te bezorgen.

De Graafschapbode, 19 december 1891:

Voor dat talrijk publiek trad op de heer P. J. Lamberts uit Amsterdam. Zijn goede naam was een prikkel geweest voor de talrijke opkomst; hij handhaafde dien ten volle. Op *zijne* d. i. *meesterlijke* wijze droeg hij de novelle van Cremer, getiteld „de *Kniehorst*” voor. Wie ooit dien spreker heeft gehoord, weet, met hoeveel gevoel hij voordraagt en hoe alles, zoowel het vroolijke als het aandoenlijke, door hem tot zijn volle recht komt.

Bij zulk een voordracht verwekt het niet alleen verwondering maar zelfs innige afkeuring of liever medelijden, wanneer men bij aangrijpende passages, die vooral bij de *toehoorde-*

Utrechtsche studenten almanak 1894:

Nieuwe kroeg.

't Het geen hoast, we zullen dat bagatelleke wel kriegen.

Op de Kniehorst.

De Maasbode, 14 oktober 1894:

Het leesseizoen der *Kath. Leesvereeniging* werd gisterenavond geopend met een voordracht van den heer P. M. Lamberts Jr., van Amsterdam. Deze spreker, die voor de leden der *Leesvereeniging* geen onbekende is, had een goede opkomst van de leden en hunne dames uitgelokt. Zij werden door hem onthaald op een keurige voordracht van een gedicht van François Coppée, *Een nacht in 1870*, waarna de spreker op een min of meer aanschouwelijke wijze de Overbetuwsche novelle van Cremer: *Op den Kniehorst* voordroeg. De spreker, wien meermalen een welverdiend applaus ten deel viel, besloot zijne voordracht met een paar luimige dichtstukjes *De drie vriendinnetjes* en *Dito*, waarmee de spreker de lachers en niet het minst de dames, op zijn hand wist te krijgen.

Limburger Koerier, 30 november 1894:

MAASTRICHT, 29 November. Hedenavond trad als spreker op in de eerste vergadering met dames van de Maatschappij tot Nut van het Algemeen de heer Lamberts, uit Amsterdam. Deze was hier een oude bekende. Immers we hadden twee jaren geleden het genoegen den heer Lamberts te hooren als vertolker van een der Overbetuwsche novellen van Cremer en ook ditmaal maakte een dier novellen den hoofdschotel van het programma uit. Het gekozen stuk was „Op den **Knierhorst**,“ een der zeer bekende novellen. Op waardige wijze vindt de heer Cremer in spreker een vertolker van zijne schetsen. Hoe naar het leven komen al de personen ten toonele! Die oude grootmoeder, we zien haar als 't ware voor ons; het blaffen van den erfhond, we meenen het te hooren. Ja, we hebben genoten en om ons niet al te treurig te stemmen, kregen we tot slot eenige humoresken, waarvan ons „de drie vriendinnetjes“ het best beviel.

Utrechtsche studenten almanak 1895:

Bonnetjesstelsel.

Een lomp mins, die dat fooze pampiere geld het uitgevonden.

CREMER, *Op de Knierhorst.*

Noord en zuid, 1904:

In elk dier Overbetuwsche novellen wordt eene hoofdzonde geschetst: in 't *Pauweveerke* de hoogmoed; in *Op de Knierhorst* de gierigheid; in 't *Kriekende kriekske* de drift; in *Oan 't kleine Revierke* de luiheid; in *Grietje op het Heuningsarf* het bijgeloof enz.

Men heeft Cremer weleens verweten, dat hij er een Betuwsch op eigen hand van maakte. Busken Huët zegt o. a.:

„Hetgeen Cremer zijne boeren en boerinnen laat praten, en hij zelf in voorafspraken, tusschenredenen, natuurbeschrijvingen, met invoegselen van gewoon hollandsch hun ontleent, noemt hij betuwsch of overbetuwsch. Het is niet zoozeer eene afzonderlijke taal, als

Algemeen handelsblad, 25 augustus 1905:

HERDRUKKEN (Leidsche). Leiden, A. W. Sijthoff,
 So. Per nr. f 0.10.
 II. J. J. Cremer, Op de **Kniehorst** —
 Bruur Joapik. (63 blz.)
 III. J. J. Cremer, 't Blinkende hoanje. —
 Oan 't kleine rivierke. (71 blz.)
 IV. J. J. Cremer, Grietje op 't Heunings-
 art. — Bella Roël. (63 blz.)

Vragen van de dag, 1906:

om de beenen.
 Hoogst walgelijk zal het voor onze overgrootvaderen geweest zijn, dat men bij de meeste ziekten den *mest* van allerlei dieren bijzondere geneeskracht toeschreef. Lezen wij zelfs nog niet bij Cremer in zijn Betuwsche novelle „Op de **Kniehorst**”, dat iemand op raad van den scheper „zijn moeders hand ien koeimest had geleid”? Maar de artsen vergenoegden er zich niet mee, zulke onappetijtelijke middelen voor uitwendig gebruik voor te schrijven, neen, de patient moest zijn begrijpelijken tegenzin overwinnen en flink innemen. Laten wij hopen, dat hij niet altijd wist, uit welke bestanddeelen de pillen bestonden, die hem te slikken werden gegeven. Naast de uitwerpselen van zoogdieren, was het ook de vogelmest, die den zieken werd toegediend. Bijna onuitputtelijk waren de deugden, die men aan verschen ganzemest toeschreef. Hij werd in wijn gemengd, of gekookt of gedroogd

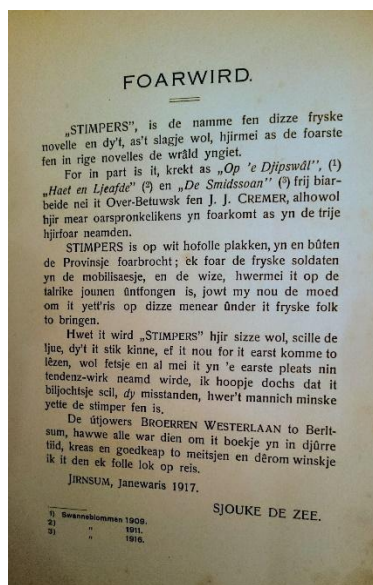
Geloof en berouw, 1910:

Iemand worstelt tegen gierigheid; hij zoekt zijn worsteling te verbergen evenzo goed als zijn gierigheid, geeft tegenover de menschen schooner namen aan zijn gierigheid. Inwendig echter neemt hij zich voor, te veranderen. Werkelijk berouw heeft hij, al redeneert hij het ook wel eens weg. Maar bij alle worsteling is er oogenschijnlijk geen vooruitgang. Wij kennen allen den boer van „de **Kniehorst**”, wiens worsteling door Cremer zoo fijn is beschreven. Totdat op dien gedenkwaardigen nacht, de verandering komt, door het nieuwe, onafwijsbare feit: „moeder Grade door hem in levensgevaar.” De verandering is niet alleen weer een verandering in die bepaalde gedragswijze, maar het geheele leven komt op een hooger plan te staan.
 Op dergelijke wijze kan de zedelijke worsteling iemand ook tot het besef brengen van onvermogen, van de slapheid van eigen wil en streven. Aanleidingen zijn dan de bepaalde handelwijzen, maar de eigenlijke druk omvat het geheele leven der ziel.
 Voor de plotselinge veranderingen, die hier gebeuren, heeft men den naam „bekeering” opgeëischt. Het berouw strekt zich uit over den geheelen zielsinhoud, het kan „zondebesef” genoemd worden, en de bevrijding van dat alles in een korten tijd kan

De ontwikkelingsgang der Nederlandsche letterkunde c.a. 1911:

Aan den laster dankt de handeling haar droevig verloop in „t Kriekende kriekske" (van 1856), aan den hoogmoed in „t Paauwenveerke" (van 1857), eene ware dorpstragedie in 't klein en in dramatische werking de andere nog overtreffend. De gierigheid maakt het onderwerp uit van „Op de Kniehorst" (van 1858), de afgunst van „Bruur Joapik" (van 1860), de schijnheiligheid van „Blinkende hoanje" (van 1861), de luiheid van „Oan 't kleine rivierke" (van 1862) en de bijge-loovigheid van „Grietje op 't Höningsarf" (van 1863). Na enkele jaren verpoozing volgden later nog het lief eenvoudig „Kruuzemuntje" (van 1866), „Bella Roel" (van 1870) met den van ijdelheid gek geworden boer-dichter en zijne trouwe Bella als hooflpersonen, „t Hart op de Vêluw" (van 1874) met Nolleke, de stoere boerendochter met haar breed postuur en

Friese vertaling uit 1917:

Het is in het kielzog van Maeije, zo'n werkelijk prachtige avond; vredig en stil. Gisteren en eergisteren was het weer mild geweest, maar vandaag heeft het flink geregend. Als je op de Leppedyk staat, kun je nauwelijks alle kanten op kijken naar het open Friese landschap om je heen. Wat torens en torens, dichtbij en ver, met kuddes bomen en beetje bij beetje boerderijen. Kijk goed om je heen en laat je ogen groot worden. Kun je je een mooier schilderij voorstellen? De prachtige weilanden met dat vlotte opzichtige front, zijn voor onze Friese landduiven ietwat gezwenkt, om de dop eraf te halen, sjeder. Daar achter je maakt Boarn zo'n opvallende bocht

Zo begint de novele "Stimpers", een vrije bewerking uit het "Over-Betuusk fen J.J. Kremer". In het "Foarwird" spreekt de schrijver de hoop uit dat zijn boekje "as't slagje wol, hjirmei as de foarste fen in rige novelles de wrâld yngiet". Het voorwoord van de 64 pagina's tellende novelle eindigt met "Jirnsun, Janewaris 1917. Sjouke de Zee".

Het verhaal speelt zich af tussen Irnsum en Akkrum, bij de Leppedyk, waarover schrijver het volgende toevoegt in een noot:

"Leppedyk of Leppadijk verwijst naar Leppa, het grondgebied van vier grietenijen, Smallingerland, Tietjerksteradeel, Idaarderadeel, Leeuwarderadeel en de stad Leeuwarden. De oude Leppedijk moest het water uit Westergo en de Boorn weghouden van hun grondgebied. Deze dijk begon in de buurt van Boornbergum, precies op de grenslijn van Opsterland en Smallingerland en liep vanaf hier in westelijke richting door de Boornbergumer en Beetster mied- en kraanlanden, kwam uit bij Warniahuizen in Utingeradeel, en volgde de oever van de Boorn via Oldeboorn, Nes, Akkrum en Klooster Aalsum naar de Irnsumerzijl, alwaar hij in Idaarderadeel eindigde."

Sjouke de Zee (1867-1954), een man met een missie

Voor het gezin, 22 oktober 1922:

Geschiedenis der Nederlandsche letterkunde, 1922:

Aan den laster dankt de handeling haar droevig verloop in „t Kriekende kriekske" (van 1856), aan den hoogmoed in „t Paauwenveerke" (van 1857), eene ware dorpstragedie in 't klein en in dramatische werking de andere nog overtreffend. De gierigheid maakt het onderwerp uit van „Op de Kniehorst" (van 1858), de afgunst van „Bruur Joapik" (van 1860), de schijnheiligheid van „'t Blinkende hoanje" (van 1861), de luiheid van „Oan 't kleine rivierke" (van 1862) en de bijgeloovigheid van „Grietje op 't Höningsarf" (van 1863). Na enkele jaren verpoozing volgden later nog het lief eenvoudig „Kruuzemuntje" (van 1866), „Bella Roel" (van 1870) met den van ijdelheid gek geworden boer-dichter en zijne trouwe Bella als hoofdpersonen, „t Hart op de Vêluw" (van 1874) met Nolleke, de stoere boerendochter met haar breed postuur en groot hart, als een van CREMER's mooiste vrouwen-typen, en ten slotte „t Reuske van 't darp" (van 1877) of de droeve gevolgen van Janna's ijdelheid op haar mooi gezichtje. Deze elf novellen behooren tot het allerbeste, wat onze letterkunde in de tweede helft der negentiende eeuw heeft opgeleverd.

Am hauslichen Herd, jrg 28, no. 6, 1924-1925:

Der nagenende Holzwurm. Von J. J. Cremer. Illustriert von Paul Rammüller. Verein für Verbreitung guter Schriften, Basel. Preis 45 Rp. — Das Oktoberheft des Basler Vereins für Verbreitung guter Schriften enthält eine Novelle des Holländers Jakobus Jan Cremer (1827—1880), dessen Erzählfunst bei seinen Landsleuten in hohem Ansehen steht und auch in Deutschland viele Freunde hat.

Het vaderland, 31 augustus 1927:

Want zijn Betuwsche novellen blijven het meeste gewicht in de schaal van zijn schrijversroem leggen, vooral de zeven Over-Betuwsche novellen, in elk waarvan hij een der hoofdzonden behandelt en die o.a. met elkander zijn uitgegeven onder den titel: Distels in het Weiland. Deze zeven zijn: 't Kriekende Kriekske (De laster), 't Pauweveerke (De hoogmoed), Op de Kniehorst (De gierigheid), Buur Jaapik (De afgunst), 't Blinkende Hoanje (De schijnheiligheid), Aan 't kleine Rivierke (De luiheid) en Grietje op 't Heuningsarf (Het bijgeloof). Dit zijn in hun soort, een soort van idyllische tafereeltjes, juweeltjes, waarvan wijlen professor Te Winkel terecht schreef, dat zij tot het allerbeste behooren, wat onze letterkunde in de tweede helft der negentiende eeuw heeft opgeleverd.

Beknopte geschiedenis der Nederlandsche letterkunde, 1928:

De hoofdfiguren zijn dikwijls meer *gepersonifiëerde deugden en ondeugden* dan werkelijke mensen en steeds wordt de deugd beloond, de ondeugd gestraft. Zoo is Het Pauweveerke een hekeling van den *hoogmoed*, Kruuzemuntje van de *dronkenschap*, Oan 't kleine Rivierke van de *luiheid*, 't Kriekende Kriekske van den *laster*, **Op de Kniehorst** van de *gierigheid*. Cremer is dan ook, zooals POTGIETER het geestig heeft uitgedrukt, „een gastheer die te veel melk en suiker in zijn kopjes doet.”

Nieuwe Hoornsche courant, 26 november 1928:

— Nut. — Ten lokale van A. Winkel hield de Nutsvereen „Nieuw Leven” haar eerste bijeenkomst met dames. Na het zingen van een gemeenschappelijk lied las de secretaris, de heer K. F. Nobel, de notulen en het jaarverslag, welke onder dankzegging werden goedgekeurd. Ook het beheer der geldmiddelen werd weder in de goede zorg van den penningmeester, den heer D. Rooker, aanbevolen. Als lezing werd daarna door W. F. van Wijk ten beste gegeven „Op de **kniehorst**”, een Over-Betuwsche novelle van J. J. Cremer, die met veel aandacht werd gevolgd. Voor bijdragen zorgden K. Winkel met „de Pels” en „De oude strooper” en A. Winkel met „Het nieuwe Raadslid”. De voorzitter, de heer R. Sasburg, dankte hen voor het gebodene en de aanwezigen voor hun tegenwoordigheid. Tot bestuursleden werden nog gekozen S. Dol en W. Wit in de plaats van de aftr. C. Pauw en G. Postma.

Beknopte geschiedenis der Nederlandsche letterkunde, 1930:

§ 102. CREMER, die zijn jeugd in de Betuwe heeft doorgebracht, ^{Cremer} is als schrijver 't best in zijn Betuwsche en Overbetuwsche Novellen, welke schetsen vooral ook door de uitstekende voordracht van den auteur zelf, spoedig algemeen bekend en gewaardeerd werden. Zuiver realistisch zijn de verhalen niet, wat vooral een gevolg is van Cremers streven om er een zedelijke strekking in te leggen.

De hoofdfiguren zijn dikwijls meer *gepersonifiëerde deugden en ondeugden* dan werkelijke mensen en steeds wordt de deugd beloond, de ondeugd gestraft. Zoo is Het Pauweveerke een hekeling van den *hoogmoed*, Kruuzemuntje van de *dronkenschap*, Oan 't kleine Rivierke van de *luiheid*, 't Kriekende Kriekske van den *laster*, Op de **Kniehorst** van de *gierigheid*. Cremer is dan ook, zooals POTGIETER het geestig heeft uitgedrukt, „een gastheer die te veel melk en suiker in zijn kopjes doet.”

Dat ondanks deze gebreken Cremers novellen ook nu nog veel aantrekkelijks hebben, is voor een deel te danken aan 't gebruik van *dialect* (dat echter niet zuiver Betuwsch is) in zijn schetsen. Daardoor is de dialoog gewoonlijk los en levendig, en zodoende zijn de personen veel natuurlijker, dan wanneer ze een stijf taal spreken, die in hun mond niet past.

Voor het gezin, 22 oktober 1932:

Levendig herinner ik mij bijvoorbeeld nog die geschiedenis van Sander Bikkers, uit „Op de Kniehorst“. Wanneer Sander bevestigt heeft dat Kobus een goeie veerman is, dan krijgt men daar een brokje proza, dat wel heel bijzonder den schrijver Cremer teekent:

„.....Op dit oogenblik stapt moeder Grade in haar bedstee binnen de keukenkamer, en Franske — Franske die de boel het beredderd, kiekt, véurdat ze zich uitkleedt, nog erst is deur 't venster noar buuten. 't Moantje schient oelik. — Krek of 't licht. — Oom Sander het goed van Kobus gesproken; 't was 'n beste veerman! — De moan licht verrechtig! Nacht Kobus, sloap wel! tot morgen!!!

Het lot van den boer, 1942:

OP DE KNIEHORST

't Is 'en Mei-oavond, stillekes, doodstillekes. Eergisteren en giesteren was 't hitsig oan de locht; vandoag het 'et 'en bietje gerêgend, moar t' oavond het de moan 't weer opgetrokken.

Nou stoa'j midden op den diek, en ge ziet — ien't Oost veur oe uut, heel ien't verschiet — de stadstorns, niks grooter as zwêvelstökskes. Rechts — ien't Zuud — hei'j de Bêtuw.

Mollig lepke grond! Alschoon de minschen duk ondankboar heiten, gij bint dankboar, went, as z'oe moar 'en bietje goeddoen, dan gêf ie honderd- en duuzendvoud weer.

Mooi lepke grond! Zandbargen hei'j er niet, zooas links op de Vêluw; moar andere bargen hei'j 'r; doar mo'j 't noajoar um kommen; van die bargen as halve torns, met weit en rog en boonen d'r ien; jennig zukke bargen!

Mooi lepke grond! Wat oarige wêgskes hei'j d'r ien; wat velden met koolzoad, en akkers met groan, en weiës met moddervet vee, en wallen tabak, en peppel- en wilgen- en elzenloantjes, en boerenhofstêjen, en karse- en appelbongerden, en — o nog veul meer! A'j oe umdrêit — achter oe, noar

Youtube introductie in Op de Kniehorst, 2025:

Spotify 2025: [Podcast Op de kniehorst](#)

www.jacobcremer.nl

Laatst bijgewerkt: 30 mei 2025.